

УДК: 37.035.6(477)

СТАН ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАСОБАМИ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ**А.О.Максютов**

Анотація. У проаналізовано стан патріотичного виховання студентів-географів вищих навчальних педагогічних закладів засобами туристсько-краєзнавчої роботи; здійснено огляд програм навчальних дисциплін туристсько-краєзнавчого спрямування.

Ключові слова: патріотичне виховання, туристсько-краєзнавча робота.

Аннотация. В статье анализируется состояния патриотического воспитания студентов-географов высших учебных заведений средствами туристически-краеведческой работы; рассмотрены программы учебных дисциплин туристически-краеведческого направления.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, туристско-краеведческая работа.

Summary. The problem of the condition the patriotic cultivating of the students of the higher educational institution by the ways of the tourism and regional ethnography has been presented in the article. The programs of the tourism and regional ethnography as the educational subjects were analyzed. The results of the students polling were done.

Key words: the patriotic cultivating, the tourism and regional ethnography work.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розбудови національної системи освіти – патріотичне виховання є актуальним засобом формування позитивних мотивів навчально-пізнавальної діяльності підростаючого покоління. Туристсько-краєзнавча робота – це активний вид навчально-пізнавальної діяльності, що сприяє моральному, фізичному, трудовому, естетичному, екологічному вихованню особистості, розширює світогляд і формує стійку життєву позицію. Туристсько-краєзнавча робота у вищих навчальних педагогічних закладах реалізується через впровадження та викладання відповідних навчальних дисциплін, які розкривають поняття краєзнавчої роботи. Патріотичне виховання студентів-географів вищих навчальних педагогічних закладів здійснюється шляхом використання різних видів навчальної та наукової діяльності, із застосуванням різноманітних методів та технологічних прийомів у межах аудиторної та позааудиторної роботи. Туристсько-краєзнавча діяльність є обов'язковим елементом практичної підготовки майбутнього вчителя географії. Саме тому дослідження стану патріотичної вихованості майбутніх учителів географії є актуальною науковою проблемою.

Мета статті: дослідити стан патріотичного виховання студентів вищих навчальних педагогічних закладів засобами туристсько-краєзнавчої роботи.

Вихідні передумови. Патріотичне виховання підростаючого покоління є актуальною науковою проблемою. Вона детально розкривається у працях відомих вітчизняних вчених-педагогів, а саме: О.П.Воронкова [1], М.П.Крачила [2], В.П.Круля [3], В.В.Обозного [4], О.В.Тімець [5], В.Л.Петранівського, М.Й.Рутинського [6] та інших.

Виклад основного матеріалу. Виховання патріотично свідомого покоління, нової генерації учителів-географів незалежної, самостійної України – це складний процес, який залежить не лише від тенденцій розвитку наукової педагогічної думки, але і від загальних політичних настроїв та особливостей соціально-економічного розвитку суспільства. Загалом, процес виховання – це цілеспрямоване управління розвитком особистості, набуття нею соціального досвіду, національних здобутків народу; система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості, специфіка якого полягає в тому, що він є тривалим у часі і безперервним.

Туристсько-краєзнавча робота у вищих педагогічних навчальних закладах реалізується через впровадження та викладання відповідних навчальних дисциплін, які розкривають поняття краєзнавчої роботи та формують уміння й навички туристичної діяльності, виконання відповідних завдань навчально-польових практик. Визначення стану патріотичного виховання студентів вищих педагогічних закладів ми проводили у трьох навчальних закладах: Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Криворізькому державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка, Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського.

В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини викладається навчальна дисципліна „Краєзнавство і туризм”. „Краєзнавство і туризм” – це обов'язкова навчальна дисципліна при підготовці географів на природничо-географічному факультеті цього вищого

навчального закладу. Загальний обсяг годин становить 108 (4,5 кредити ECTS). Підготовка здійснюється упродовж третього року навчання (5-6 семестри). Форма контролю – екзамен. Викладання цієї навчальної дисципліни передбачає 34 години лекційних занять; 24 години лабораторних робіт; 10 годин – практичні роботи; 30 годин – самостійна робота студентів. Індивідуальне навчально-дослідне завдання – 10 годин.

Мета навчальної дисципліни полягає в тому, щоб ознайомити студентів із теоретико-методологічними основами краєзнавства і туризму; історією формування та розвитку; основними формами краєзнавчо-туристичної роботи; методами дослідження та дослідницькою роботою під час екскурсій та походів; використанням краєзнавчого матеріалу в курсах шкільної географії; методикою організації та проведення туристичних походів (подорожей) для учнів. Методичні завдання передбачають формування у студентів-географів системи теоретичних і методичних знань, необхідних вчителям-географам при викладанні дисциплін природничого циклу в загальноосвітніх навчальних закладах; пізнавальні – формування наукових знань і вмінь використання туристсько-краєзнавчої інформації при викладанні географічних галузей знань; практичні – вироблення навичок і теоретико-методичних основ проведення туристичних акцій та краєзнавчого вивчення певних територій з пріоритетністю дослідження території рідного краю. Згідно робочої програми навчальний курс „Краєзнавство і туризм” складається з 2 модулів. Перший модуль складається з двох змістових модулів (змістовий модуль 1 „Краєзнавство”; змістовий модуль 2 „Туризм”). У структурі змістового модуля 1 виокремлено 12 навчальних тем, а модуль 2 передбачає опрацювання 9 навчальних тем. Модуль 2 передбачає виконання індивідуального навчально-дослідного завдання, яке розкриває актуальні питання сучасної туристсько-краєзнавчої роботи.

У Криворізькому державному педагогічному університеті на географічному факультеті викладається навчальна дисципліна „Краєзнавство і туризм”. Підготовка здійснюється на четвертому році навчання (7 семестр). Загальна кількість годин – 108 годин (3 кредити ECTS). Форма контролю – екзамен. Викладання цієї навчальної дисципліни передбачає 18 годин лекційних занять; 36 годин – практичних робіт; 54 годин – самостійна робота студентів. Індивідуально-дослідне навчальне завдання – 10 годин. Основна мета курсу – вивчення основ краєзнавства, методики проведення краєзнавчих досліджень; вивчення особливостей своєї місцевості. Завдання навчальної дисципліни – сформулювати у студентів необхідний обсяг теоретичних знань, практичних умінь та навичок, які дозволять майбутнім вчителям викладати географію на рівні сучасних вимог до навчально-виховного процесу.

Згідно робочої програми навчальний курс „Краєзнавство і туризм” складається з 2 модулів. Перший модуль включає один змістовий модуль «Основи географічного краєзнавства». У структурі змістового модуля 1 виокремлено 9 навчальних тем. При вивченні цієї навчальної дисципліни студенти виконують такі практичні роботи: «Історія становлення краєзнавства»; «Фізико-географічні методи краєзнавчих досліджень»; «Економіко-географічні краєзнавчі дослідження»; «Топонімічні дослідження рідного краю»; «Форми краєзнавчої роботи в школі»; «Краєзнавчі дослідження рідного краю. Проекти «Сім чудес рідного краю»»; «Використання краєзнавчого принципу при вивченні курсів фізичної географії»; «Використання краєзнавчого принципу при вивченні курсів економічної і соціальної географії»; «Факультативи з краєзнавства і туризму»; «Особливості проведення краєзнавчих екскурсій»; «Особливості організації роботи краєзнавчого гуртка»; «Особливості функціонування та роботи шкільного краєзнавчого музею»; «Особливості проведення краєзнавчих олімпіад та естафет»; «Керівництво науково-пошуковою діяльністю. Проведення краєзнавчих експедицій»; «Організаційні форми позашкільного краєзнавства»; «Туризм як форма краєзнавчої роботи»; «Особливості підготовки краєзнавчого туристичного походу»; «Розробка краєзнавчих туристичних походів по рідному краю».

При підготовці вчителів-географів у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського викладається навчальна дисципліна «Основи шкільного туризму». У робочій програмі зазначено, що знання „Основ шкільного туризму” є невід’ємною складовою частиною підготовки вчителів географії, біології, екології та економіки. Значення цих знань значно посилюється в останні роки після прийняття Закону „Про внесення змін до Закону України „Про туризм”, яким туризм визнано одним із пріоритетних напрямів розвитку вітчизняної економіки. Курс „Основи шкільного туризму” зумовлений необхідністю підготовки керівників та організаторів туризму в школах та позашкільних навчальних закладах. Адже саме в шкільному віці закладаються основні знання та навички туризму. Програмою навчання передбачено вивчення цієї дисципліни як аудиторно, так і самостійно. Підготовка здійснюється на першому році навчання (1 семестр). Загальна кількість годин – 36 годин (1 кредит ECTS). Форма контролю – залік. Викладання цієї навчальної дисципліни передбачає 6 годин лекційних занять; 12 годин – практичних робіт; 18 годин – самостійна робота студентів. Індивідуально-дослідне навчальне завдання – 10 годин. У структурі лекційного курсу розглядаються

такі питання: історія розвитку туризму в Україні; туризм: види та форми; туристична індустрія України, закон України «Про туризм». Тематика практичних робіт зорієнтована на формування та розвиток практичних умінь і навичок туристичної роботи у студентів-майбутніх вчителів географії.

Також, варто зауважити, що засоби туристсько-краєзнавчої роботи використовуються під час проходження студентами-географами навчально-польових практик з відповідних фундаментальних географічних дисциплін. Наприклад, завдання щодо вивчення географічних особливостей міста Умані, Вінниці, Кривого Рогу, їх околиць, Черкащини та інших регіонів України; дослідження рослинності та тваринного світу регіонів України, зокрема Черкащини; при розробці та прокладанні екологічних стежин; проведенні екологічних рейдів; ознайомленні з різноманітними підприємствами, установами та організаціями, особливостями їхнього функціонування, розвитку, специфікою технологічного процесу під час виконання наукових досліджень в рамках курсу з соціально-економічної географії України.

З метою визначення стану патріотичного виховання студентів – майбутніх учителів географії Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини було проведено анкетування. Анкета складалася із 11 запитань, зорієнтованих на розкриття рівня знань опитуваних про природні умови України, традиції, культуру, історичне минуле. Анкетування проводилося серед студентів 2-4 курсів природничо-географічного та історичного факультетів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Варто наголосити, що студенти мають широкий світогляд, демонструють інтегровані знання із різних навчальних дисциплін як фахової підготовки, так і варіативної частини. На запитання, якими куточками України Ви пишастесь 24% респондентів відповіли «Карпатами», включаючи в цю відповідь як власне Українські Карпати, так і Закарпаття; 16,3% - Крим (Гірський Крим, Південний берег Криму, Кримський півострів), 8% назвали м. Львів; 7% пишастесь Києво-Печерською Лаврою, Національним дендрологічним парком «Софіївка» НАН України, що знаходиться у м. Умані Черкаської області; 5,8 % - Київом, заповідником «Асканія Нова»; 4,7 % - м. Кам'янець-Подільським, рідним краєм (вкладаючи у це поняття розуміння того населеного пункту, де проживають батькі; малу батьківщину); 3,5 % відповіли, що пишастесь всією Україною; 2,3 % називали великі річки нашої держави, такі як: р. Дніпро, р. Дністер, р. Дунай; 1,2 % - це Холодний Яр, Українське Полісся, м. Умань, м. Луцьк, Чигиринщина, Дністровський каньйон.

На думку респондентів символами України є: відомі історичні персоналії, письменники (Богдан Хмельницький, Леся Українка, Ліна Костенко, Тарас Шевченко) – 33,2%; Майдан Незалежності і Чорнобиль – 21,0 %; українське козацтво – 16,7 %; рослини-символи (верба, калина, барвінок) – 12,5 %; а також державна символіка – 8,3%; українські землі і люди – 8,3%. Іноземним туристам опитані рекомендували б відвідати ті місця, якими вони пишастесь – столицю України – м. Київ; Українські Карпати, Кримський півострів, Азово-Чорноморське узбережжя, Південний берег Криму, Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України, Києво-Печерська Лавра тощо.

На запитання, де б Ви хотіли відпочивати 83 % відповіли, що в Україні, називаючи відповідні території рекреаційної інфраструктури України. Щодо народних традицій та звичаїв, то 95 % опитаних дотримуються їхніх святкувань. В родинному колі святкують Різдво Христове, Великодні свята, Івани Купала, Медовий Спас.

На запитання чи пишастесь Ви тим, що живе на Україні та чи любите Ви землю, на якій народилися і живе, всі опитані відповіли «так». Щодо того, чи вважаєте Ви себе патріотом, то 96,2 % вважають себе патріотом. На запитання про те, хто такий патріот, ми отримали такі відповіді:

- той, хто шанує українську мову, традиції; хто бореться за процвітання України;
- та людина, яка любить свою землю, завжди буде відстоювати Батьківщину;
- той, хто вірний своїй землі і зробить для неї все, що від нього залежить;
- той, хто не кричить або б'є себе в груди, що я патріот, а той, хто дійсно це доводить ділом;
- той, хто любить, поважає і відстоює свою країну, свою мову і традиції своєї країни;
- людина, яка любить, шанує свою країну, знає мову, традиції, культуру, історію і готова її захищати;
- той, хто пишастесь тим, що він Українець;
- той, хто відданий своїй Батьківщині, поважає її традиції та звичаї;
- той, хто відстоює її незалежність, бореться за українську мову, за свободу українців;
- національно свідомою людиною;
- людина, яка любить свою батьківщину серцем і душею і може віддати все заради того, щоб вона існувала;
- людина, яка любить і пишастесь тим, де вона народилася, готова відстоювати честь своєї країни перед будь-чим і будь-ким.

На думку студентів істинного патріота повинні характеризувати такі якості: повага до рідної мови;

чесність, волелюбність; вірність, мужність, любов до рідного краю; прагнення до відродження українських звичаїв; повага до історії; освіченість, шанобливість, розумна агресивність; самопожертва, націоналізм, нетерпимість до ворогів, мілітаризм і на краплі пацифізму; відданість; любов до української землі і українського народу.

Висновки. Таким чином, аналізуючи стан патріотичного виховання майбутніх учителів географії засобами краєзнавчо-туристської роботи можна зробити висновок, що завдяки комплексній, системній і цілеспрямованій діяльності вищих навчальних закладів та інших соціальних інститутів, у студентської молоді спостерігається формування високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння її становленню як правової, демократичної, суверенної держави. Патріотичне виховання студентів напряму підготовки 6.040104 Географія здійснюється шляхом викладання відповідної дисципліни, проходження навчально-польових практик туристсько-краєзнавчого спрямування, а також застосування краєзнавчого принципу при викладанні навчальних дисциплін.

Література

1. Воронков О. Про туризм у шкільній освіті й вихованні / Олександр Воронков // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2005. - № 20 (409). – С. 18-22.
2. Крачило М. П. Краєзнавство і туризм : навчальний посібник / М. П. Крачило. – К. : Вища школа, 1994. – 190, [1] с.
3. Круль В. П. Краєзнавство: історична географія / В. П. Круль. – Чернівці : ЧДУ, 1999. – 107, [2] с.
4. Обозний В. В. Краєзнавство : навчальний посібник-практикум / В. В. Обозний. – К. : ТОВ „Міжнародна фінансова агенція”, 1997. – 265, [1] с.
5. Тімець О. В. Організація краєзнавчо-туристської роботи з учнівською та студентською молоддю / О. В. Тімець, В. П. Комар. – Умань : Алмі, 2005. – 194, [2] с.
6. Петранівський В. Л. Туристичне краєзнавство : навчальний посібник / В. Л. Петранівський, М. Й. Рутинський ; за ред. Ф. Д. Заставного. – К. : Знання, 2006. – 575, [1] с.